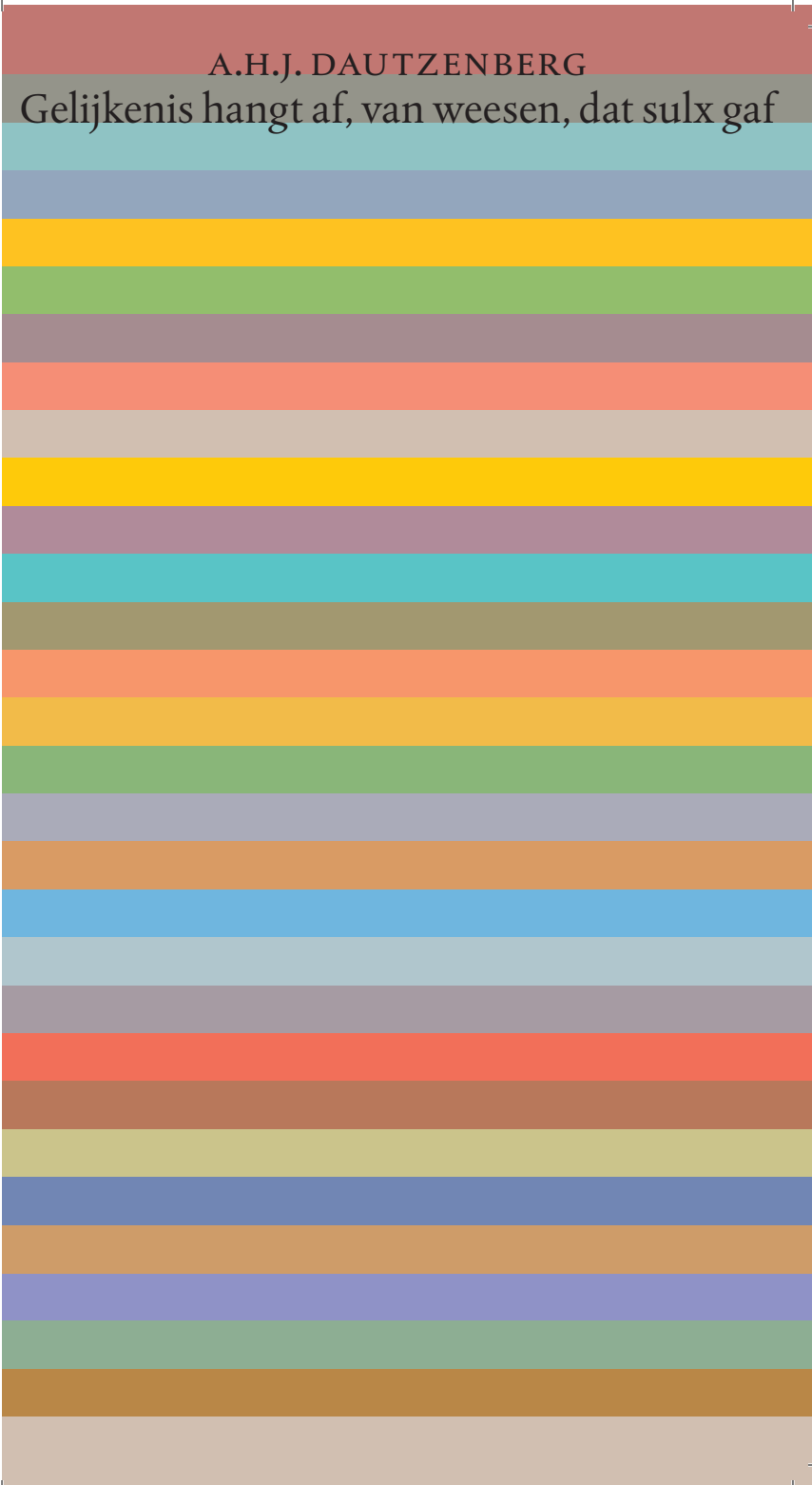

A.H.J. DAUTZENBERG

Gelijkenis hangt af, van weesen, dat sulx gaf

A.H.J. Dautzenberg
Gelijkenis hangt af, van weesen, dat sulx gaf
Stichting Dichter in beeld
2016

Wat spiegelt het best de ziel van de poëet: het gedicht of het portret? Dat is de eerste associatie die ik krijg bij de opzet van de tentoonstelling 'Spiegelbeeld'. Het is aan de bezoeker om eens lekker met deze vraag te gaan stoeien, en vooral ook om op zoek te gaan naar synergie: $1 + 1 = 3$. Of misschien wel 4, je weet maar nooit – in de naam van de vader, de zoon, de heilige geest, amen...

De tweede associatie is een stuk prozaïscher: waarom alleen Limburgse dichters? Hebben die een andere ziel dan de dichters die geen (bloed)band hebben met het brons-groen eikenhout – zielen die het altijd zonder zuurvlees en *vastelaovend* hebben moeten stellen? Met andere woorden: fungeert de tentoonstelling ook als een spiegel van Limburg?

*Waar der vaaderen schone taal klinkt met heldere kracht.
Waar men kloek en fier van aard, vreemde praal veracht.
Eigen zeden, eigen schoon 't hart des volks bekoort.
Daar is mijn vaderland, Limburgs dierbaar oord!*

Omdat ik allergisch reageer op alles wat naar chauvinisme, nationalisme en patriottisme riekt, zal ik me concentreren op mijn eerste associatie. Convergentie viert de begrenzing, divergentie maakt de wereld groter. Bovendien moet het wel een beetje gezellig blijven. Geen gezeur dus over breukpijlers, stoflongen en de gecultiveerde aforismen van Calimero – het filosofisch ingestelde kuikentje dat ook op mij grote indruk maakt(te). Terug naar $1+1=3$.

Gelijkenis hangt af, van weesen, dat sulx gaf. Die versregel van Jan Luyken zou kunnen dienen als motto van deze tentoonstelling. In 1694 beschrijft Luyken in zijn beroemde 'Spiegel van het menselyk bedryf' honderd ambachten. Samen met zijn zoon Casper knutselde hij er per beroeps-

groep een gedicht en een ets bij. De zojuist geciteerde regel hoort bij het emblema 'De Spiegelmaaker', maar dat had u vast al geraden.

In de Gouden Eeuw nam de productie van spiegels een hoge vlucht. Het glasblazen was geperfectioneerd en met kwik en tin werd een reflecterend amalgaam gefabriceerd. Eindelijk konden de rijke mensen zichzelf in vol ornaat bewonderen. In de eeuwen daarvoor moesten ze het doen met een gepolijste schaal van koper of brons, en later van zilver. Of ze gingen boven een stilstaande plas water hangen, net als het volk. Waarin ze ook keken: *Gelijkenis hangt af, van weesen, dat sulx gaf.*

Om dat *weesen* vast te leggen, werden eeuwenlang beeldhouwers en schilders ingeschakeld. Dat leidde weliswaar tot de nodige parmantige plastieken en portretten boordevol protserige poses, maar het was uiteindelijk vooral de blik van de kunstenaar die werd vereeuwigd. De geportretteerde bleef een object, hij of zij werd in de verre toekomst hooguit onderdeel van een door een quasinonchalant geklede student kunstgeschiedenis geschreven scriptie.

Met de komst van de fotografie werd de geportretteerde voor het eerst pas echt recht gedaan, al werd het ambacht in de beginjaren nogal afgeremd door esthetische en morele codes – geen emoties, een hoge hoed, Decorum, etc. Maar daarna ging het snel, met de al dan niet gefotoshopte *selfie* als voorlopig meest ultieme spiegel. De ziel is flexibel.

Wij groeien op in een spiegelrijke wereld, maar hoe zal het de mens zijn vergaan die zichzelf voor het eerst in het water zag verschijnen? Nadat de ijdelheid de angst had verdreven, kreeg het vennetje (of de uitgeholde boomstam die als regenton dienstdeed) vast een magische betekenis.

De mythe van Narcissus is een van de meest tot de verbeelding sprekende projecties op dit vraagstuk. De Griekse dichter Ovidius dichtte er uitvoerig over in zijn *Metamorfosen*. Tijdens het schrijven van zijn hoofdwerk werd hij trouwens verbannen door keizer Augustus. Naar de werkelijke oorzaak van die verwijdering blijft het gissen, maar uit het grafschrift van Ovidius zou je een en ander kunnen opmaken.

*Ik, Naso, die hier rust, die speelse dichter van de liefde,
ben door mijn eigen dichttalent ten val gebracht.
Reiziger, wees zo goed, indien u ooit bemind hebt,
te zeggen: 'Beenderen van Ovidius, rust zacht!'*

Overspel? De poëzie als al te gretige spiegel van de ziel? Of misschien een verzinzel van een behaagzieke dichter? Het antwoord zal er (gelukkig) nooit komen. We kunnen onze vermoedens ook niet (of nauwelijks) projecteren op een afbeelding. Tweeduizend jaar geleden zijn er weliswaar een paar etsen van Ovidius gemaakt, maar de ene keer heeft hij een grote neus, de andere keer een kleintje... Wat vooral blijft hangen, is de gesuggereerde causaliteit tussen 'dichttalent' en 'val'. Een intrigerend duo.

Terug naar Narcissus. De door grote eenzaamheid geplaagde jongeman zat op een zweele zomerochtend aan de rand van een verlaten bosmeertje de tijd te doden toen hij met lodderige ogen nietsvermoedend in het water staarde... Hij zag een beeldschone jongen en was op slag verliefd. Nog nooit had hij zulk een prachtig schepsel gezien. Hij wilde hem aanraken, strelen en... Vult u zelf maar in, de tentoonstelling staat of valt met uw projecties...

Telkens als Narcissus met zijn poezelige vingers het wateroppervlak raakte, dreef de jongeman echter in concentri-

sche cirkels van hem af om uiteindelijk op te lossen in het troebele niets. Met een betraand gezicht liep Narcissus over het bospaadje terug naar het dorp waar hij woonde, om de volgende dag hoopvol terug te keren. *Und so weiter.*

Op een dag werd het hem allemaal te veel, schat ik zo in. De vulkaan stond op het punt van uitbarsten en... Nu bent u weer aan de beurt. U kent immers de pijn van de onbereikbare liefde maar al te goed. U kunt dus prima aanvullen wat er met Narcissus gebeurde. Construeert u er dus maar lustig op los. En wees gerust, uw projecties verlaten uw hoofd niet vrijwillig. En dat is maar goed ook – voor u, voor uw familie, maar vooral ook voor de andere bezoekers...

[...]

Dan de vraag die ik in het kader van de tentoonstelling uiteindelijk toch moet stellen: wat zou Narcissus doen met een foto van zichzelf? Ik besef dat ik nu een zwaar beroep moet doen op uw flexibele geest. Dat u die bezit, blijkt gelukkig uit uw aanwezigheid, dus ik extrapoleer mijn fantasie met een gerust hart:

Mijn goede vriend professor Barabas stelt zijn teletijd-machine beschikbaar voor onze, hoe zal ik het omschrijven, voor onze poëtische zoektocht – er zijn gelukkig nog professoren die openstaan voor een experiment. We drinken eerst samen een kopje koffie, eten een stuk *kroesele-vlaoij* van de dorpsbakker, slaan een tweede kopje niet af, evenmin als een tweede stuk *vlaoij*, en vervolgens flitst de professor ons naar het oude Griekenland. We nemen een polaroidcamera mee, voor een direct tastbaar resultaat.

Even later wandelen we opgewonden door het mytholo-

gische bos en kijk: daar zit de verdrietige jongeman – de rug gebogen, handen in het haar, tranen trekken lelijke sporen over zijn gepoederde wangen. Nadat we hem hebben getroost en gefatsoeneerd drukken we af...

Hoe zal Narcissus reageren op de kleurrijke foto? Hij zal eerst even schrikken van het getover, maar ook hier zal de ijdelheid de angst snel verdrijven – eindelijk een tastbaar bewijs dat zijn muze bestaat! Huppelend snelt hij naar het dorp en... Wat zou u in zijn situatie eigenlijk doen? Laten we het daar eens over hebben...

[...]

En later op de avond, wanneer Narcissus de ietwat bevlekte foto (zo gaat dat) bij flakkerend kaarslicht (ook dat nog) opnieuw bewondert, opent hij zijn dichtader en laat er een elliptisch poëem uit ontsnappen...

Dat gedicht en de polaroidfoto nemen we vervolgens – na een bescheiden gevecht, alles voor de kunst – mee in de teletijdmachine om op de expositie ‘Spiegelbeeld’ tentoon te stellen. O nee, dat mag helemaal niet, Narcissus is immers geen Limburgse dichter. Toch?

Colofon

A.H.J. Dautzenberg (Heerlen, 1967) schreef dit essay op verzoek van stichting Dichter in Beeld.

Het verscheen bij de expositie *Spiegelbeeld* in Centre Céramique ten tijde van de Poëzieweek in 2016 met het motto *Jaren die druppelend versmelten*. De expositie bestond uit de reacties van een twintigtal 'zuidelijke' dichters op portretfoto's die fotograaf Jean Scheijen van hen maakte. Deelnamen de dichters Maarten van den Berg, Huub Beurskens, Michelle Brack, Chrétien Breukers, Frans Budé, Emma Crebolder, Frits Criens, Kreek Daey Ouwens, Hans Dekkers, Daan Doesborgh, Quirien van Haelen, Leo Herberghs, Leo Hermens, Rouke van der Hoek, Lucas Hüsgen, Sasja Janssen, Manuel Kneepkens, Wiel Kusters, Ton van Reen, Hans van de Waarsenburg en Amber-Helena Reisig.
Oplage 150 exemplaren

Stichting Dichter in Beeld, 2016

STICHTING DICHTER IN BEELD

